

Негативні наслідки гіперизації функції природного середовища як місця нагромадження чи захоронення відходів діяльності людини

Як написано в розпорядженні Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року [1]: «Проблема відходів в Україні вирізняється особливою масштабністю і значимістю як внаслідок домінування в національній економіці ресурсоемних багатовідхідних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу адекватного реагування на її виклики». Високі рівні утворення відходів та низькі показники їх використання як вторинної сировини призвели до накопичення великої кількості твердих побутових відходів у промисловому та комунальному секторах України. За офіційними даними [2] налічується приблизно 6 тисяч полігонів та сміттєзвалищ, в той час точну кількість стихійних сміттєзвалищ не знає ніхто. Тільки за 2021 рік було виявлено 22,6 тисяч несакціонованих звалищ. Відповідно більше 80% усіх сміттєзвалищ не відповідають екологічним нормам, загальна їх площа займає від 4% до 7% від усієї території країни, а полігони щороку поповнюються на 15–17 мільйонів тон [3]. Така ситуація призводить до забруднення значних територій водою, підземних річок, степових зон та населених пунктів продуктами гниття та розпаду, що має значний негативний вплив як і на здоров'я суспільства, так і на довкілля. Незважаючи на безліч законів і законодавчих актів, які регламентують сферу управління і поводження з ТПВ, єдиної і зрозумілої, послідовної і реальної державної політики в цьому питанні досі немає.

Згідно даних, наданих Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України [4], у 2021 році було утворено більше 51 млн м³ твердих побутових відходів. З усіх відходів 1,7% було спалено та тільки 4,6% було направлено на заготівельні пункти вторинної сировини та сміттєпереробні лінії. Решту (близько 93,4%) було видалено на полігони та сміттєзвалища. В той же час дані Євростату за 2021 рік [5] свідчать, що відсоток перероблених відходів становить 49%, в той час як захороняється тільки 24%, і це тільки середнє значення; окремі країни, такі як Німеччина, переробляють до 71% відходів. Це означає, що на 2020 рік ЄС переробляє у 10 раз більше сміття, ніж Україна. Це відбувається через те, що у країнах ЄС діє «Зелена угода», головна мета якої — створення кліматично нейтрального виробництва і споживання до 2050 р. Тобто є довготривале перспективне бачення, як діяти і що робити далі. Фінансову підтримку реалізації ідеї синхронного руху до цілей «Зеленої угоди» усіх без винятку країн Європи надають спеціально створений Фонд справедливого переходу (Just Transition Fund) та вдосконалений механізм Східного партнерства. В Україні, в той же час, аналогічний закон Національна концепція «зеленого переходу» до 2050 року (за структурою і духом дуже близький до Європейського зе-

леного курсу) досі не прийнятий. У червні 2021 року набув чинності Закон України «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України». Він передбачає поступову відмову від масового використання тонких поліетиленових пакетів. 9 липня 2023 року набув чинності Закон України «Про управління відходами» — рамковий закон, тобто тільки фундамент для майбутніх реформ стосовно переробки відходів. В той же час закон про сортування та перероблення сміття так і не було прийнято і наразі, оскільки через епідемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення російської федерації пріоритети законодавчої влади, як і усю Україну в цілому, кардинально змінилися і переробка відходів відійшла на другий план.

Основа проблема відсутності адекватної методики переробки сміття в Україні — це відсутність законодавчої бази, фінансування, низька свідомість громадян та відсутність інвестицій на побудову сучасних переробних заводів. Вирішення цього питання дозволило б Україні отримати такі позитивні виходи, як, по-перше, зменшення інтоксикації довкілля хаотично захороненими відходами. По-друге, зменшення дефіциту електроенергії за рахунок її генерування на переробних заводах — 10 млн тон відходів еквівалентно 1,2 млрд кіловат-год електроенергії. По-третє, започаткування циркулярної економіки згідно зі стандартами ЄС. По-четверте, це генерація нових робочих місць для кваліфікованого персоналу. Не зважаючи на те, що фундамент у вигляді рамкового закону «Про управління відходами» вже покладено, Україні ще доведеться пройти довгий шлях, а саме: по-перше, саме головне, має бути проваджена та інтегрована на законодавчому рівні концепція, стратегічне бачення «зеленого переходу» згідно вимог до стандартів ЄС, та низка секторальних законопроектів, на яких ця концепція будуватиметься. По-друге, влада країни має залучати інвестиції як внутрішні, так і з країн-партнерів, в сферу переробки відходів, оскільки це фундамент для розвитку кластера підприємств з переробки відходів та побудови сучасної сміттепереробної інфраструктури. Останній, але не менш важливий компонент, — збільшення обізнаності про циркуляційну економіку як і у населення, так і у юридичних осіб, підприємств. Підсилення відповідальності за неправильно перероблені відходи, неправильно утилізоване сміття — наразі адміністративна відповідальність за забруднення/засмічення території тягне накладання штрафу у розмірі 850–1700 грн для підприємства, 340–1600 грн для громадян; та впровадження системи «розширеної відповідальності виробника» — перекладання відповідальності за переробку продукту на виробника. Але як показує досвід інших країн, для таких змін потрібен час 15–20 років. Потрібне і відповідне навчання, починаючи з садочки та школи. Тому, можливо, необхідно починати вже сьогодні.

Підсумовуючи, можна сказати, що якщо Україна в такі важкі часи визначила свій вектор розвитку як європейський, доведеться прикласти багато зусиль та провести важкі, складні зміни у внутрішній політиці стосовно багатьох питань, а не тільки переробки сміття. Важливо зрозуміти, що потрібно повністю переглянути функцію природного середовища як місця захоронення відходів та зменшити цю функцію до мінімуму, оскільки

це має прямі наслідки як на здоров'я громадян та довкілля, так і на шлях українського суспільства до євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>
2. Реформа системи управління відходами дозволить скоротити кількість українських територій, завалених сміттям — Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. <http://mepr.gov.ua/reforma-systemy-upravlinnya-vidhodamy-dozvolyt-skorotyty-kilkist-ukrayinskyh-terytorij-zavalenyh-smittyam-2/>
3. Проблеми поводження з відходами та шляхи їх вирішення. <http://sbd.sm.gov.ua/index.php/uk/prioriteti/gkh/6614-problemi-povodzhennya-z-vidkhodami-ta-shlyakhi-jikh-virishennya>
4. Національна доповідь про стан навколишнього середовища. <http://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/Natsdopovid-2021-n.pdf>
5. Municipal waste statistics. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics#:~:text=